

PŘEDBĚŽNÁ OTÁZKA V KOLIZI PRÁVNÍCH ŘÁDŮ

Magdalena Pfeiffer*

Abstrakt: Článek se zaměřuje na problematiku kolizního řešení předběžné otázky v oblasti mezinárodního práva soukromého. Předběžná otázka se sice primárně netýká vylučně tohoto právního odvětví, nicméně přítomnost mezinárodního prvku u základní otázky vnáší do této problematiky, která je běžná i v rámci řízení čistě vnitrostátní povahy, další dimenzi. Dochází ke kolizi právních řádů, kterou je třeba vyřešit nejen u základní, ale i u předběžné otázky. Jestliže se tzv. základní otázka řídí cizím právem, vzniká problém spojený s určením rozhodného práva pro předběžnou otázku. Výslovná úprava kolizního řešení předběžných otázek je sice jak v národních právních úpravách, tak v mezinárodních pramenech výjimečná, nicméně nový český zákon o mezinárodním právu soukromém představuje právě jednu z těchto výjimek. Článek se podrobně věnuje analýze dvou základních doktrinních přístupů k určování statutu předběžných otázek (samostatného a nesamostatného navázání) a poměrně inovativnímu řešení, které český zákonodárce zvolil v ustanovení § 22 zákona o mezinárodním právu soukromém.

Klíčová slova: předběžná otázka, kolizní norma, mezinárodní právo soukromé, samostatné navázání, nesamostatné navázání

1. POJEM PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY

S pojmem předběžná otázka se v oblasti mezinárodního práva soukromého setkáváme ve dvou zcela odlišných situacích. Jednak v ryze unijním kontextu v souvislosti s řízením o předběžné otázce před Soudním dvorem Evropské unie (dále jen „SDEU“), které je zakotveno v čl. 19 odst. 3 písm. b) Smlouvy o Evropské unii¹ a v čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“).² Předběžnou otázkou se v tomto případě rozumí formulace dotazu, kterým soudy členských států Evropské unie (dále jen „EU“) mohou (případně musí) požádat SDEU o výklad či upřesnění unijního práva. Pokud taková otázka vyvstane v probíhajícím vnitrostátním řízení a její posouzení je nezbytné pro vydání rozhodnutí vnitrostátního soudu, mohou se národní soudy jednotlivých členských států EU obrátit na SDEU, a to bez ohledu na instanci.³ Jestliže však taková otázka vyvstane při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, není již položení předběžné otázky v diskreci daného národního soudu, ale primární právo mu v takovém případě ukládá povinnost dotaz položit. SDEU touto cestou zajišťuje jednotný výklad a jednotnou aplikaci unijního práva národními soudy členských států EU. Díky velmi intenzivní unijní unifikaci mezinárodního práva soukromého v rámci soudní spolupráce v občanských věcech v souladu s článkem 81 SFEU nejsou dotazy týkající se výkladu nařízení z oblasti mezinárodního práva soukromého ze strany národních soudů výjimkou. I české soudy se v souvislosti s předpisem unifikujícím mezinárodní právo soukromé na SDEU s dotazem v minulosti několikrát obrátily, naposledy v srpnu loňského roku Nejvyšší soud.⁴

* JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. E-mail: pfeiffer@prf.cuni.cz.

¹ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. Úřední věstník Evropské unie C 83/13, 30. 3. 2010.

² Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie C 83/47, 30. 3. 2010.

³ JEŽEK, M. *Řízení o předběžné otázce*. Disertační práce. Masarykova univerzita, 2006, s. 13.

⁴ C-404/14 (Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Nejvyšším soudem ČR dne 25. srpna 2014).

V rámci nauky mezinárodního práva soukromého se však problematika předběžné otázky (někdy též prejudiciální otázky) tradičně váže k jejímu pojetí v civilním procesním právu. Jako předběžná otázka je v civilním procesu označována taková právní otázka, která sama není předmětem řízení, avšak na jejím vyřešení je závislé rozhodnutí, které má soud učinit.⁵ Jedná se tedy o případy, kdy předmětem rozhodování soudu je tzv. základní otázka, jejíž řešení je závislé na vyřešení jiné právní otázky (na existenci či neexistenci určité právní skutečnosti či právního poměru). Tuto právní otázku pak řeší soud v rámci řízení o základní otázce jako otázku předběžnou. Předběžná otázka tedy sice sama není předmětem řízení, ačkoli by jí být mohla, ale rozhodnutí ve věci na jejím vyřešení závisí. Nejčastěji se předběžné otázky řeší v oblasti rodinného a dědického práva. Například v rámci pozůstalostního řízení závisí rozhodnutí, zda určitá osoba uplatňující dědický nárok je dědicem či nikoliv, na posouzení existence příbuzenského vztahu (osvojení, manželství, registrované partnerství apod.).⁶ Pozornost bude dále soustředěna již jen na předběžnou otázku v tomto smyslu.

I v případě projednávání soukromoprávního sporu s mezinárodním prvkem soud postupuje vždy podle svých vlastních procesních předpisů, a to bez ohledu na to, zda aplikuje své vlastní či zahraniční hmotněprávní normy. Relevantní procesní úpravou ve vztahu k předběžné otázce je tedy v případě, že bude soudní řízení probíhat před českými soudy, vždy vnitrostátní procesní předpis (§ 135 odst. 2 o. s. ř.⁷ a § 159a odst. 1 a odst. 4 o. s. ř.). Podle ustanovení § 135 odst. 2 o. s. ř. může otázka, o níž přísluší rozhodnout jinému orgánu, soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází. Podle ustanovení § 159a odst. 1 o. s. ř. nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení. V souladu s odstavcem 4 tohoto ustanovení je ale v rozsahu, v jakém je výrok pravomocného rozsudku závazný pro účastníky řízení, a popřípadě jiné osoby, závazný též pro všechny orgány. Výkladem těchto ustanovení při posouzení významu předběžné otázky posuzované v různých řízeních se opakovaně zabýval i Nejvyšší soud. Dle jeho názoru je posouzení předběžné otázky jiným soudem pro soud závazné, jestliže předběžná otázka byla řešena ve výroku jeho rozhodnutí. Řešení otázky, která nebyla přímo předmětem sporu v jiném řízení a o níž proto jiný soud nerozhodoval ve výroku, nýbrž se s ní (jako s otázkou předběžnou) pro účely svého rozhodnutí vypořádal v odůvodnění svého rozhodnutí, pro soud v jiném řízení závazné není.⁸ Jestliže je tedy řešení předběžné otázky obsaženo pouze v odůvodnění soudního rozhodnutí, nikoliv v samotném výroku, nezakládá pro projednávanou věc překážku věci pravomocně rozhodnuté. Tento výklad potvrdil i Ústavní soud, dle kterého nemůže posouzení předběžné otázky v odůvodnění rozhodnutí předurčovat hmotněprávní stav pro rozhodnutí, které ještě soudem nebylo vydáno, protože by tím docházelo k omezení žalobcova subjektivního hmotného práva a jeho výkonu.⁹

⁵ WINTEROVÁ, A. – MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní procesní právo. Část čtvrtá: řízení nalézací*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2014, s. 135.

⁶ PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 163.

⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“).

⁸ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. června 2009, sp. zn. 23 Cdo 1454/2009; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2013, sp. zn. 32 Cdo 4004/2011; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2015, sp. zn. 29 Cdo 2517/2013.

2. NAVÁZÁNÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY V MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM

Jak je patrné z výše uvedeného, netýká se předběžná otázka, která je běžně řešena i v rámci soudního řízení čistě vnitrostátní povahy, výlučně oblasti mezinárodního práva soukromého. V poměrech s mezinárodním právem, kde dochází ke kolizi různých právních řádů, je však tento střet třeba vyřešit nejen u otázky základní, ale i u otázky předběžné. Kolizi právních řádů řeší zvláštní, tzv. kolizní normy, které představují tradiční základ nauky mezinárodního práva soukromého. Jestliže se základní otázka, tedy ten právní poměr, o který v předmětné věci jde, řídí na základě aplikace kolizní normy cizím právem, vzniká problém spojený s určením rozhodného práva pro předběžnou otázku.¹⁰ Pokud právní poměr či skutečnost, které je nutno posoudit pro rozhodnutí základní otázky, nejsou výslovně subsumovány pod rozhodný statut, je třeba právo, kterým se předběžná otázka bude řídit, určit rovněž na základě kolizní normy. Měli bychom ale vycházet z kolizních norem zakotvených v právním řádu státu, jehož soud vede předmětné řízení – tedy z kolizních norem *legis fori*, nebo z kolizních norem zakotvených v právním řádu, kterým se řídí základní otázka, z kolizních norem *legis causae*? V teorii mezinárodního práva soukromého hovoříme v souvislosti s těmito dvěma způsoby určení rozhodného práva pro předběžnou otázku o tzv. samostatném a nesamostatném navázání. Navázáním se v tomto případě rozumí určení právního řádu, jehož se na základě daného hraničního určovatele použije pro úpravu právního poměru či otázky zařazených do rozsahu kolizní normy.¹¹ Samostatně navazujeme předběžnou otázku, jestliže kolizně řešíme předběžnou otázku pomocí kolizních norem *legis fori*. Nesamostatně navazujeme, jestliže na předběžnou otázku aplikujeme právo určené na základě kolizních norem právního řádu rozhodného pro základní otázku. Problematika navázání předběžných otázek spočívá tedy primárně v určení kolizních norem, kterých se použije k vyhledání rozhodného práva. Jestliže je předběžná otázka naznačena již v samotné formulaci kolizní normy, hovoří se zejména v německé odborné literatuře o tzv. prvotní otázce. Česká právní teorie však považuje vyčleňování prvotních otázek za spíše formulační záležitost.¹²

Ne vždy je kolizní řešení předběžných otázek problematické. Problém nastává jen v určitých případech, jsou-li splněny tři rozhodné předpoklady: a) základní otázka se řídí cizím právem (*lex causae*); b) pro předběžnou otázku existuje kolizní norma v *lex causae* i v *lex fori*; c) relevantní kolizní normy *legis fori* a *legis causae* vycházejí z rozdílných kolizních kritérií.¹³ Ani za těchto podmínek ale nemusí být navázání vždy problematické. Jestliže je právní otázka, která je předmětem předběžné otázky, upravena hmotněprávně totožně v právu určeném dle kolizních norem *legis fori* a v právu určeném dle kolizních

⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2012 (IV. ÚS 2490/12).

¹⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona o mezinárodním právu soukromém, s. 17. [cit. 2015-09-14]. Dostupné z <http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_mezprav.pdf>.

¹¹ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, s. 163 an.

¹² Blíže PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 164; KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama 1989, s. 169.

¹³ GOTLIEB, A. E. The Incidental Question Revisited: Theory and Practice in the Conflict of Laws. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1977, sv. 26, č. 4, s. 738.

norem *legis causae*, relevance rozlišování mezi samostatným a nesamostatným navázáním se ztrácí. V úvahu přichází i další řešení, které ale ignoruje nezávislé kolizní posouzení předběžné otázky. Při takovém postupu by se na předběžnou otázku bez dalšího přímo aplikovala příslušná hmotněprávní ustanovení práva rozhodného pro otázku základní nebo práva místa soudu. Dle Gotlieba¹⁴ si soudy v praxi v řadě případů vůbec neuvědomují, že navazování předběžné otázky patří mezi specifika mezinárodního práva soukromého a předběžnou otázku bez dalšího rovnou podřídí hmotnému právu rozhodnému pro základní otázku. Gotlieb sice psal své pojednání o předběžné otázce v roce 1977, ale nelze vyloučit, že se praxe některých soudů v tomto ohledu výrazněji nezměnila.

Předběžná otázka je v rámci nauky mezinárodního práva soukromého řazena do obecné části. Mezi akademiky je jí pozornost věnována již od třicátých let minulého století a vždy se jednalo primárně o doktrinní otázku. Za pionýry v této oblasti jsou považováni Wengler a Melchior, kteří problémy spojené s kolizním řešením předběžné otázky poprvé popsali.¹⁵ Sami se klonili k jejímu nesamostatnému navázání.¹⁶ Řadu stoupenců si však postupně získaly oba základní přístupy k určování rozhodného práva pro řešení předběžné otázky a nastíněnou dichotomii možného kolizního řešení se dosud nepodařilo zcela překonat. Ani na mezinárodní úrovni a často ani v rámci jedné jurisdikce neexistuje jednotné doktrinní řešení. Ani v sousedním Německu, kde má mezinárodní právo soukromé velkou tradici a význam, neexistuje na kolizní řešení předběžné otázky jednotný pohled.¹⁷

2.1 Samostatné navázání předběžné otázky a vnitřní harmonie soudních rozhodnutí

Princip samostatného navázání předběžných otázek vychází z aplikace kolizních norem *legis fori*. Právo rozhodné pro předběžnou otázku se určí v souladu s kolizními normami právního řádu toho státu, u jehož soudu je vedeno řízení ve věci základní otázky. Navazují-li soudy samostatně, aplikují tak vždy své vlastní kolizní normy. Právo rozhodné pro předběžnou otázku soudy určují na základě kolizních pravidel, podle kterých by postupovaly i v případě, že daná právní otázka by byla předmětem samostatného řízení. Soudy daného státu by proto v obou případech měly dospět ke shodnému hmotněprávnímu výsledku. Samostatné navázání proto zajišťuje tzv. vnitřní harmonii soudních rozhodnutí, tj. jejich soulad v rámci jedné jurisdikce. O téže věci budou soudy rozhodovat stejně, bez ohledu na skutečnost, zda ji budou projednávat jako otázku základní či předběžnou.

Česká právní teorie se jednoznačně kloní k samostatnému navázání předběžné otázky,¹⁸ obdobně i německá odborná literatura i judikatura dává samostatnému navázání

¹⁴ Ibidem, s. 770.

¹⁵ WENGLER, W. Die Vorfrage im Kollisionsrecht. *Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 1934, roč. 8, s. 148–251; MELCHIOR, G. *Die Grundlagen des deutschen internationalen Privatrechts*. Hamburg: Institut für Ausländisches und Internationales Privatrecht, 1932.

¹⁶ KROPHOLLER, J. *Internationales Privatrecht*. 6. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 224.

¹⁷ Nesamostatné navázání obhajuje např. von HOFFMANN, B. – THORN, K. *Internationales Privatrecht*. 8. vydání. München: C. H. Beck, 2005, s. 247; samostatné navázání jako správný přístup naopak Bernitt.

¹⁸ KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 61.

v zásadě přednost.¹⁹ Je vnímáno i jako praktické, zejména v případech, kdy by v probíhajícím řízení jedna ze stran podala ohledně posuzované předběžné otázky paralelně samostatnou určovací žalobu. Argumenty ve prospěch samostatného navázání vychází rovněž z nutnosti rovnocenného posuzování základní a předběžné otázky.²⁰ Vnitřní rozhodovací harmonie je některými autory dokonce označována za předpoklad fungujícího právního systému.²¹

2.2 Nesamostatné navázání předběžné otázky a vnější harmonie soudních rozhodnutí

V řízení s mezinárodním prvkem určují soudy rozhodné právo vždy na základě kolizních norem, které jsou součástí právního řádu platného na území dané jurisdikce. Princip nesamostatného navázání představuje výjimku z této obecné zásady, neboť připouští, aby soudy aplikovaly primárně cizí kolizní normy. V případech, kdy soudy navazují předběžnou otázku nesamostatně, vycházejí z kolizních norem právního řádu, kterým se řídí základní otázka. Je-li jím zahraniční právo, určují rozhodné právo pro předběžnou otázku na základě kolizních norem tohoto zahraničního právního řádu. Na stejnou právní otázku tak soudy jednoho státu aplikují kolizní normy různých právních řádů v závislosti na skutečnosti, zda ji posuzují jako předběžnou otázku nezbytnou pro rozhodnutí ve věci základní otázky nebo zda je předmětem samostatného řízení jako základní otázka. Určitá právní otázka je v rámci jedné jurisdikce kolizně řešena na základě rozdílných pravidel, která nemusí nutně vycházet ze stejných hraničních určovatelů a mohou odkázat do různých právních řádů, jejichž příslušné hmotné právo se může lišit, což může vést k rozdílnému výsledku a odporujícím si rozhodnutím. Je tak sice narušena vnitřní harmonie v soudním rozhodování, ale zachována zůstává harmonie vnější. Harmonie není zachována ve vztahu k rozhodnutím soudů státu, který řízení vede, ale zachována zůstává ve vztahu k rozhodnutím soudů státu práva rozhodného pro základní otázku. Soud, u něhož je řízení vedeno, tak o předběžné otázce rozhoduje dle stejného práva jako soudy *legis causae*. Ani při nesamostatném navázání ale není zajištěna vnější harmonie rozhodování soudů třetích států, protože jejich kolizní pravidlo pro základní otázku může vycházet ze zcela jiného hraničního kritéria a odkazovat na zcela jiné rozhodné právo. Vyšší míry vnější rozhodovací harmonie je pak logicky dosaženo v případě existence unifikovaných kolizních norem pro určení rozhodného práva základní otázky. Soudy států vázaných unifikujícím mezinárodním instrumentem postupují dle shodného *legis causae* a tedy i shodně nesamostatně navazují případnou předběžnou otázku. Vnější harmonie v rozhodování se ale vždy omezuje pouze na aplikované hmotné právo, procesní předpisy se liší. K dosažení plné vnější rozhodovací harmonie by státy musely postupovat i dle stejných procesních pravidel.

V německé odborné literatuře patří mezi obhájce nesamostatného navázání von Hofmann a Thorn. Jeden z jimi uváděných argumentů je i z roviny procesní. Argumentují

¹⁹ SOLOMON, D. Die Anknüpfung von Vorfragen im Europäischen Internationalen Privatrecht. In: J. Bernreuther – R. Freitag – S. Leible – H. Sippel – U. Wanitzek. *Festschrift für Ulrich Spellenberg zum 70. Geburtstag*. München: Sellier Law Publishers, 2010, s. 356.

²⁰ BERNITT, C. Ch. *Die Anknüpfung von Vorfragen im europäischen Kollisionsrecht*. Mohr Siebeck, 2010, s. 88.

²¹ *Ibidem*, s. 90.

tím, že soudní rozhodnutí o statusových otázkách vydaná zahraničními soudy jsou za splnění zákonných podmínek ze strany jiných států uznávána, a to bez ohledu na to, dle jakého rozhodného práva cizí soud rozhodoval.²² Na podporu nesamostatného navázání je uváděna i skutečnost, že dosažení vnější rozhodovací harmonie patří k základním cílům mezinárodního práva soukromého.²³

Naopak kriticky se k nesamostatnému navázání předběžných otázek staví Kegel a Schurig. Nesamostatné navázání, které v důsledku znamená ignorování kolizních norem vlastní platné právní úpravy, je vnímáno jako obcházení platného práva. Pro odklon od platného práva musí existovat vážné důvody a pouhý zájem na vnější rozhodovací harmonii dle těchto autorů nestačí. Právní řády neumožňují v rámci autonomie vůle účastníků právních poměrů zvolit si právní řád, jehož kolizní normy by se měly aplikovat.²⁴ Obdobně kriticky se k bezprostřednímu použití cizích kolizních norem staví i Kučera a Tichý: rozhodující orgán se nemůže odpoutat od právního řádu svého státu a rozhodovat mimo něj, ledaže by vlastní právní úprava takový postup umožňovala.²⁵ Kritizováno je nesamostatné navázání i z toho důvodu, že aplikace cizího práva, ke které toto navázání vede, je pro soudce v zásadě vždy složitější.

Ve vztahu k právnímu řádu rozhodnému pro základní otázku je ale na druhou stranu třeba si uvědomit, že posouzení předběžné otázky je nezbytnou podmínkou aplikace hmotněprávních norem *legis causae* základní otázky a podmiňuje její rozhodnutí. Hmotnému právu, které je rozhodné pro základní otázku, nelze proto nepřiznat dominantní vliv na stanovení konkrétního obsahu předběžné otázky. Logicky by se proto mohlo jevit jako vhodné určovat i statut předběžné otázky dle kolizních norem právního řádu, v jehož hmotněprávním rámci vyvstala.²⁶

Jestliže právem rozhodným pro základní otázku je právní řád státu soudu, *lex fori* a *lex causae* splývá, a tak i nesamostatné navázání vede ke kolizním pravidlům *legis fori*. V takových případech může být vnitřní rozhodovací harmonie zachována i při nesamostatném navázání.

2.3 Kombinace samostatného a nesamostatného navázání

Asi i jako důsledek existence dvou protichůdných teoretických přístupů k navázání předběžné otázky se v literatuře objevuje i třetí – kompromisní řešení. Vychází z individuálního hodnocení konkrétních okolností každého jednotlivého případu. Rozhodnutí o způsobu navázání předběžné otázky je v diskreci soudu, dle jím vyhodnocené vazby posuzované právní otázky ke státu soudu.²⁷ Soud navazuje buď samostatně, převáží-li vztah k *lex fori*, nebo nesamostatně, vyhodnotí-li z konkrétních okolností užší vztah k zahraničí. Tento pružný individuální přístup je spojen s velkou mírou právní nejistoty účastníků právních poměrů, v řadě případů ani nelze jednoznačně určit, zda existuje

²² VON HOFMANN, B. – THORN, K. *Internationales Privatrecht*, 8. Auflage. München, 2005, s. 247.

²³ BERNITT, C. Ch., op. cit., s. 90.

²⁴ KEGEL, G. – SCHURIG, K. *Internationales Privatrecht. Ein Studienbuch*. 9. Auflage. München, 2004, s. 379.

²⁵ KUČERA, Z. – TICHÝ, L., op. cit., s. 60 an.

²⁶ ROHLÍK, J. Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. *Acta Universitatis Carolinae*. 1969, roč. 11, s. 107.

²⁷ BERNITT, C. Ch. *Die Anknüpfung von Vorfragen im europäischen Kollisionsrecht*. Mohr Siebeck, 2010, s. 89.

užší vazba k tuzemsku či zahraničí.²⁸ Navíc se jedná o zcela nekoncepční přístup k rozhodování soudů, jejichž postup by měl být jednotný.

3. VZTAH NAVÁZÁNÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY A RENVOI

Problematika navázání předběžné otázky nabízí určité paralely s dalším institutem nauky mezinárodního práva soukromého – zpětným a dalším odkazem. Stejně tak jako v případě kolizního řešení předběžné otázky, i v případě zpětného a dalšího odkazu mohou být aplikovány cizí kolizní normy. Jednotlivé národní právní úpravy se ke zpětnému a dalšímu odkazu staví různě, některé úpravy ho nepřipouštějí vůbec, některé jen v omezené míře.²⁹ Jeho zakotvení ve vnitrostátní právní úpravě mezinárodního práva soukromého je projevem zájmu zákonodárce o dosažení vnější rozhodovací harmonie. Připouští-li právní řád zpětný a další odkaz, znamená to, že připouští i aplikaci zahraničních kolizních norem. Ve vztahu k předběžné otázce je pak možné vykládat takový přístup v obecné rovině ve prospěch nesamostatného navázání předběžné otázky.³⁰ Naopak v případě států, které ve svých právních úpravách zpětný a další odkaz výslovně vylučují, by nesamostatné navazování předběžných otázek působilo nedůsledně.³¹ Ve vztahu k *renvoi* a předběžným otázkám je třeba ještě zmínit otázku bezprostřední aplikace cizích kolizních norem. U zpětného a dalšího odkazu jsou kolizní normy cizího právního řádu vždy aktivovány teprve v momentě, kdy na cizí právní řád (včetně jeho norem mezinárodního práva soukromého) odkáže kolizní norma *legis fori*. V případě nesamostatného navázání předběžné otázky, které by soudy zvolily pouze na základě převládajícího doktrinárního přístupu, nikoliv na základě výslovného zákonného ustanovení vlastního právního řádu, by docházelo k bezprostřednímu použití zahraničních kolizních pravidel. Kučera a Tichý tento postup kategoricky odmítají.³²

I když se způsob navázání předběžné otázky a připuštění či vyloučení *renvoi* v rámci určitého právního řádu sice navzájem nepodmiňují, je vyloučení zpětného a dalšího odkazu určitým signálem ve prospěch samostatného navázání předběžné otázky. Bernitt dokonce uvádí, že v případě vyloučení *renvoi* není aplikace kolizních norem *legis causae* z hlediska legislativní techniky možná.³³ Navzdory určité nekoncepčnosti však ani výslovné obecné odmítnutí zpětného a dalšího odkazu v národním právním předpise nelze považovat za vyloučení možnosti výslovného zakotvení nesamostatného navázání.

4. KOLIZNÍ ŘEŠENÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY VE VZTAHU K MEZINÁRODNÍM SMLOUVÁM A UNIJNÍMU PRÁVU

Mezi právní prameny mezinárodního práva soukromého samozřejmě nepatří jen vnitrostátní právní úprava, naopak, toto právní odvětví je charakteristické jejich různou-

²⁸ Ibidem, s. 90.

²⁹ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol., op. cit., s. 156.

³⁰ BERNITT, C. Ch., op. cit., s. 92.

³¹ Ibidem, s. 88.

³² Viz výše.

³³ BERNITT, C. Ch., op. cit., s. 127.

rodostí. Kromě zvláštních národních zákonů, které jsou součástí vnitrostátního práva, je řada států vázána i mezinárodními smlouvami, které v rozsahu své působnosti unifikují kolizní normy.³⁴ Paralelně v poslední době velmi rychle stoupá význam unifikace kolizních norem v rámci unijního práva. Sjednocena byla již pravidla pro určení práva rozhodného pro smluvní³⁵ a mimosmluvní závazky,³⁶ vyživovací povinnost,³⁷ dědické poměry,³⁸ insolvenční řízení,³⁹ částečně rovněž pro rozvod manželství.⁴⁰ Přípravují se další nařízení, která by měla obsahovat jednotná kolizní pravidla pro úpravu majetkových poměrů manželů⁴¹ a registrovaných partnerů.⁴² Úpravě obecných otázek mezinárodního práva soukromého, ke kterým patří kolizní úprava předběžných otázek, ale v pramenech mezinárodního a unijního původu není věnováno mnoho prostoru a zvláštní výslovná úprava často chybí. Kolizní řešení předběžných otázek není upraveno v žádné relevantní mezinárodní smlouvě ani unijním nařízení. V poslední době jsou sice hlasy volající po unijní unifikaci obecných otázek mezinárodního práva soukromého stále hlasitější, zejména z řad německých akademiků, ale zatím vše probíhá pouze v rovině odborných diskusí a článků.⁴³ Nicméně i při aplikaci těchto pramenů mezinárodního práva soukromého vyvstává otázka kolizního řešení předběžných otázek a s ní související otázka, zda navazovat samostatně či nesamostatně. Ovlivňuje unifikovaný charakter kolizních norem aplikovaných na základní otázku kolizní řešení předběžné otázky?

Pro nesamostatné navázání hovoří samotný cíl přijímání mezinárodních smluv a unijních nařízení: sjednocení právní úpravy. V duchu tohoto cíle je třeba usilovat o vnější harmonii, protože jen jejím prostřednictvím může být unifikace dosaženo.⁴⁴ V případě mezinárodních instrumentů nabývá argument vnější harmonie soudních rozhodnutí s ohledem na sjednocenou kolizní úpravu na relevanci.⁴⁵ Východiskem pro kolizní řešení předběžných otázek by v těchto případech měl vždy být v prvé řadě rozsah jejich věcné

³⁴ K relevantním smlouvám, jejichž smluvní stranou je ČR, patří zejména bilaterální smlouvy o právní pomoci a mnohostranné úmluvy uzavřené v rámci činnosti Haagské konference mezinárodního práva soukromého.

³⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. ES/593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále jen „nařízení Řím I“).

³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. ES/864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (dále jen „nařízení Řím II“).

³⁷ Nařízení Rady č. ES/4/2009, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (dále jen „nařízení o výživném“).

³⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „nařízení o dědictví“).

³⁹ Nařízení Rady č. ES/1346/2000, o úpadkovém řízení (dále jen „nařízení o úpadkovém řízení“). Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2015/848 o insolvenčním řízení (přepřevzaté znění), (dále jen „nové nařízení o úpadkovém řízení“).

⁴⁰ Nařízení Rady č. EU/1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu (dále jen „nařízení Řím III“).

⁴¹ Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství. KOM (2011) 126 v konečném znění.

⁴² Návrh nařízení Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství. KOM (2011) 127 v konečném znění.

⁴³ Např. LEIBLE, S. – UNBERATH, H. (ed.) *Brauchen wir eine Rom 0-Verordnung? Überlegungen zu einem Allgemeinen Teil des europäischen IPR*. Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2013.

⁴⁴ RAUSCHER, T. *Internationales Privatrecht. Mit Internationalem Verfahrensrecht*. 4. vydání. C. F. Müller, 2009, s. 127.

⁴⁵ SOLOMON, D., op. cit., s. 366.

působnosti, která představuje obecné limity dosahu aplikovaných kolizních norem, a úprava působnosti (mezí) rozhodného statutu.⁴⁶ Jedná-li se o předběžnou otázku, která je výslovně vyloučena z působnosti mezinárodní smlouvy nebo unijního nařízení, je zcela zřejmé, že rozhodné právo pro tyto otázky nelze na základě unifikovaných kolizních norem určit. Zřejmé již však není, jak postupovat, bude-li třeba tyto vyloučené otázky v rámci řízení posoudit jako předběžné otázky. Jak je uvedeno výše, za každou unifikací je snaha o vnější harmonii. A tak i stoupenci samostatného navázání připouštějí v případě unifikované mezinárodní úpravy aplikaci kolizních norem *legis causae*.⁴⁷

Jako protíváha vyšší relevance vnější harmonie rozhodování soudů v případech unifikované kolizní úpravy předmětu řízení je uváděno výslovné vyloučení zpětného a dalšího odkazu ve většině unifikujících instrumentů. Jestliže se v rozhodném právu určeném na základě jednotné kolizní normy nepřihlíží k jeho úpravě mezinárodního práva soukromého, proč by se dle jeho kolizních pravidel mělo postupovat při hledání rozhodného práva pro předběžnou otázku? Dalším argumentem pro samostatné navázání je dle některých autorů i skutečnost, že jak mezinárodní úmluvy, tak unijní nařízení mají přesně vymezenou věcnou působnost. Jestliže by zde byl zájem ze strany zákonodárce, aby i rozhodné právo pro předběžné otázky bylo určováno na základě právního řádu určeného dle unifikované kolizní normy, byly by předběžné otázky zahrnuty do věcné působnosti předpisu či do působnosti rozhodného práva. Výslovné vynětí z věcné působnosti tedy znamená, že mají být posuzovány dle jiných kolizních norem – což vede k samostatnému navázání.⁴⁸ Dle mého názoru je v tomto případě třeba rozlišovat mezi hmotněprávní úpravou práva rozhodného pro základní otázku a jeho kolizními normami. Výslovné vynětí z věcné působnosti mezinárodního právního instrumentu znamená, že na danou oblast nedopadá rozhodné hmotné právo (vycházíme-li z vyloučení *renvoi*), nikoliv však, že na danou otázku nelze v souladu s *lex fori* aplikovat kolizní normy právního řádu rozhodného pro základní otázku. Mezi kolizní unifikací v mezinárodních úmluvách a unijních nařízeních existují paralely, které by mohly ospravedlňovat stejné zacházení s předběžnou otázkou,⁴⁹ přesto se řada autorů kloní k samostatnému navázání předběžných otázek řešených v řízení, které se týká základní otázky, na níž je aplikována unijní unifikovaná kolizní norma.⁵⁰

Podíváme-li se však na jednotlivá relevantní unijní nařízení, situace není ani jednotná, ani jasná. Určitou tendenci ve prospěch nesamostatného navázání lze dovodit z cílů, které nařízení sledují a které se opakovaně objevují i v preambulích nařízení.⁵¹ Například recitál 6 preamble jak nařízení Řím I, tak nařízení Řím II zdůrazňuje, že „*řádné fungování vnitřního trhu vyžaduje v zájmu zlepšení předvídatelnosti výsledku sporů, jistoty ohledně rozhodného práva a volného pohybu soudních rozhodnutí, aby kolizní normy platné v členských státech určovaly stejný právní řád bez ohledu na zemi soudu, u kterého byla žaloba podána*“. Opačnou tendenci je na druhou stranu možné vyčíst z recitálu 10 nařízení Řím III, který výslovně uvádí, že „*předběžné otázky, jako je právní způsobilost*

⁴⁶ Např. čl. 12 odst. 1 nařízení Řím I nebo čl. 23 nařízení o dědictví.

⁴⁷ SOLOMON, D., op. cit., s. 366.

⁴⁸ RAUSCHER, T. *Internationales Privatrecht*. 4. Auflage. C. F. Müller, s. 128.

⁴⁹ Bernitt, C. Ch., op. cit., s. 101.

⁵⁰ SOLOMON, D., op. cit., s. 369.

⁵¹ *Ibidem*, s. 357.

a platnost manželství, a otázky, jako jsou majetkové důsledky rozvodu nebo rozluky, jméno, rodičovská odpovědnost, vyživovací povinnosti nebo případná jiná dodatečná opatření, by měly být stanoveny kolizními normami platnými v daném zúčastněném členském státě“. Soudy by v těchto případech měly aplikovat své kolizní normy a navazovat tedy bez ohledu na rozhodné právo pro základní otázku, které určí unifikované pravidlo, samostatně. Preambule nařízení o výživném zůstává neutrální. Recitál 21 preambule pouze konstatuje, že v rámci nařízení by mělo být upřesněno, že kolizní normy určují pouze právo rozhodné pro vyživovací povinnosti, a nikoli právo rozhodné pro určení rodinných vztahů, na nichž se vyživovací povinnosti zakládají. A dodává, že určení rodinných vztahů podléhá i nadále vnitrostátnímu právu členských států, včetně jejich pravidel mezinárodního práva soukromého. Způsob kolizního navázání předběžné otázky, kterou bude třeba posoudit v souvislosti s řízením o vyživovací povinnosti, se tedy bude odvíjet od národní právní úpravy státu soudu. V úvahu připadá jak samostatné, tak nesamostatné navázání.

4.1 Nařízení o dědictví

Za zmínku stojí postoj zákonodárců ke kolizní problematice předběžných otázek v rámci přípravy a přijímání nařízení o dědictví, které je relativně novou úpravou.⁵² Pozůstalostní řízení je jedním z řízení, ve kterém se vyskytuje řada otázek, které s ním souvisejí a které je často třeba v jeho průběhu posoudit (tradičně z oblasti rodinného práva či práva společnosti), proto byla v souvislosti s přípravou nařízení o dědictví věnována této otázce pozornost. Kolizní zacházení s předběžnou otázkou bylo již jedním z dotazů, které se objevily v Zelené knize.⁵³ V samotném návrhu nařízení o dědictví ale tato problematika zohledněna nebyla. Vrátil se k ní Evropský parlament během legislativního projednání návrhu nařízení a zcela jasně se přiklonil k nesamostatnému navázání předběžných otázek. V příloze usnesení, které obsahuje doporučení Evropské komisi k problematice dědictví a závětí, se vyjadřuje pro úpravu obecných otázek souvisejících s použitelným právem v připravovaném nařízení a k předběžným otázkám uvádí, že by měly být podřízeny právu, které je určeno příslušnými kolizními normami práva použitelného na dědictví. Zároveň by mělo být zajištěno, aby toto řešení bylo účinné pouze pro řízení, ve kterém se předběžná otázka vyskytla.⁵⁴ Do finálního textu přijatého nařízení se však toto doporučení nepromítlo a obecná kolizní úprava předběžných otázek v nařízení chybí.

Nařízení o dědictví je jediným unijním nařízením, které připouští (byť limitovaným způsobem) zpětný a další odkaz.⁵⁵ Jako jediné nevylučuje aplikaci zahraničních kolizních norem. Nařízení o dědictví zakotvuje použití zahraničních norem mezinárodního práva soukromého, jestliže je rozhodným právem pro dědické poměry určeným na základě kolizních norem nařízení právo „třetího státu“, pokud odkazují zpět na právo některého členského státu EU nebo na právo dalšího třetího státu, který by uplatnil své právo.

⁵² Nařízení o dědictví je použitelné od 17. 8. 2015.

⁵³ Zelená kniha. Dědictví a závěti. KOM (2005) 65 v konečném znění. Bod 2.8, otázka č. 13.

⁵⁴ Usnesení Evropského parlamentu obsahující doporučení Komisi k problematice dědictví a závětí ze dne 16. listopadu 2006. 2005/2148(INI).

⁵⁵ Čl. 34 nařízení o dědictví.

V návaznosti na výše naznačené souvislosti mezi těmito instituty mezinárodního práva soukromého je možné i z tohoto dovozovat nesamostatné navázání předběžných otázek.

Jako další argument pro nesamostatné navázání předběžných otázek v rámci aplikace nařízení o dědictví je uváděno i nařízením zavedené Evropské dědické osvědčení (dále jen „EDO“).⁵⁶ V rámci EDO, které je bez dalšího uznáváno i v dalších na nařízení participujících státech EU, se osvědčuje mimo jiné například i okruh dědiců. Nepřímo se tedy v rovině uznání akceptuje nesamostatné navázání.

Absence výslovné úpravy kolizního zacházení s předběžnými otázkami zejména v nařízení o dědictví, kde s otázkou jejího kolizního řešení budou soudy konfrontovány asi nejčastěji, je bezesporu na úkor právní jistoty a v rozporu s cílem tohoto nařízení, kterým je umožnit občanům, aby věděli, jaké právo se na jejich dědictví použije. Přesto se domnívám, že problematika nejednotného přístupu k navázání předběžné otázky v rámci jednotlivých členských států EU nebude v souvislosti s novým nařízením působit velké potíže. Ve většině případů nebude vůbec relevantní. Nařízení o dědictví je koncipováno tak, aby soud, který řízení vede, pokud možno postupoval dle svého hmotného práva.⁵⁷ *Lex succesionis* bude tedy až na výjimky *lex fori* a soud bude rozhodné právo pro předběžné otázky určovat vždy na základě svých vlastních kolizních norem, ke kterým ho dovede jak samostatné, tak nesamostatné navázání.

Obdobná je koncepce nařízení o úpadkovém řízení, které jako právo rozhodné pro insolvenční řízení stanoví právní řád státu, jehož soud insolvenční řízení zahájil (*lex concursus*).⁵⁸

5. VÝSLOVNÁ ÚPRAVA KOLIZNÍHO ŘEŠENÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY V ZÁKONĚ O MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM

Nejednotný doktrinální přístup ke koliznímu posuzování předběžných otázek a převládající absence výslovné úpravy v platném právu samozřejmě vede k úvahám o právní jistotě účastníků právních poměrů a související předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Z tohoto úhlu pohledu a v souladu s kontinentální právní tradicí, která na zajištění právní jistoty klade důraz, je třeba přivítat výslovnou úpravu této problematiky v české vnitrostátní právní úpravě.

I v rámci českého mezinárodního práva soukromého byla do nedávné doby kolizní problematika předběžné otázky řešena pouze doktrinálně. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním z roku 1963⁵⁹ kolizní řešení předběžné otázky výslovně neupravoval. Od ledna loňského roku je účinný nový zákon o mezinárodním právu soukromém,⁶⁰ který ve srovnání s předcházejícím předpisem věnuje úpravě obecných institutů mezinárodního práva soukromého větší pozornost (část první až třetí ZMPS). Svou vlastní kolizní úpravu má v rekodifikovaném zákoně i předběžná otázka, a to v § 22 ZMPS.

⁵⁶ HENRICH, D. Vorfragen in Familien und Erbrecht: eine unendliche Geschichte. In: K. Schurig – R. Michaels – D. Solomon. *Liber Amicorum Klaus Schurig: zum 70. Geburtstag*. Sellier, 2012, s. 64.

⁵⁷ Recitál 27 nařízení o dědictví.

⁵⁸ Čl. 4 nařízení o úpadkovém řízení (respektive čl. 7 nového nařízení o úpadkovém řízení).

⁵⁹ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

⁶⁰ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“).

Systematicky je toto obecné ustanovení zcela logicky zařazeno do části třetí – obecná ustanovení mezinárodního práva soukromého. Kolizní řešení předběžných otázek se tak přesouvá z teoreticko-právní roviny do platného práva.

Obdobně jako německá doktrína, i česká právní teorie odmítá hmotněprávní řešení předběžné otázky, v rámci kterého by se přímo aplikovala relevantní hmotněprávní ustanovení práva rozhodného pro základní otázku. Tento způsob řešení by narušoval jak vnitřní, tak vnější harmonii v rozhodování.⁶¹ Jestliže by předběžná právní otázka byla posuzována v samostatném řízení, aplikovalo by se za přítomnosti dostatečně relevantního mezinárodního prvku vždy právo určené na základě kolizní normy. Přítomnost mezinárodního prvku musí být tedy respektována i při posuzování právní otázky jako otázky předběžné a příslušné hmotněprávní normy je třeba hledat v právu, které určí kolizní norma. Ohledně otázky, zda by se mělo jednat o kolizní normu *legis fori* či *legis causae*, se česká právní nauka, opět v souladu s názorem, který převládá v sousedním Německu, přiklání k samostatnému navázání předběžných otázek.⁶² Zejména je argumentováno zájmem na stejném rozhodování téže otázky v rámci jedné jurisdikce, ať se jí orgány státu zabývají jako otázkou základní nebo předběžnou.⁶³ Dalším z argumentů je skutečnost, že při nesamostatném navázání se dává přednost kolizní úpravě cizího práva před vlastní.⁶⁴ Nesamostatné navázání není sice v rámci české právní teorie zcela vylučováno, ale rozhodně má postavení výjimky, nikoliv pravidla.

Nové ustanovení kolizního řešení předběžných otázek v § 22 ZMPS je rozděleno do dvou odstavců. První odstavec se týká čistě oblasti kolizního práva, zatímco v druhém odstavci dochází k provázání této tradičně kolizní otázky s procesní rovinou. V koncepci nového ustanovení je patrný vliv tzv. širšího pojetí mezinárodního práva soukromého, ze kterého vychází česká nauka a které za součást tohoto právního odvětví kromě kolizních norem považuje rovněž i oblast mezinárodního civilního procesního práva.

Ustanovení § 22 odst. 1 ZMPS zakotvuje obecné kolizní pravidlo pro navázání předběžné otázky. Toto pravidlo se díky svému obecnému charakteru a díky absenci jiného zvláštního ustanovení aplikuje bez ohledu na typ soukromoprávního poměru, který je předmětem řízení (základní otázka) a bez ohledu na to, jaký právní poměr či skutečnost je třeba v rámci řízení posoudit (předběžná otázka). Základní pravidlo v první větě tohoto odstavce zachovává kontinuitu dosavadní české doktríny a vychází ze samostatného navázání předběžné otázky. Rozhodné právo pro její posouzení soud primárně určuje dle svých vlastních kolizních norem bez ohledu na rozhodné právo, kterým se řídí základní otázka. Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu ZMPS, prosazuje se zde zájem na tom, aby české soudy rozhodovaly o jedné a téže věci stejně, a tento zájem musí převážit nad ohledem na rozhodování zahraničních soudů.⁶⁵ Původ kolizní normy aplikované na základní otázku (zda se jedná o unifikovanou kolizní normu mezinárodního instrumentu,

⁶¹ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol., op. cit., s. 164.

⁶² *Ibidem*, s. 164.

⁶³ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. Doplněk, 2015, s. 165; KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 59.

⁶⁴ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol., op. cit., s. 164.

⁶⁵ *Důvodová zpráva k návrhu zákona o mezinárodním právu soukromém*, s. 17 [cit. 2015-09-14]. Dostupné z <http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_mezprav.pdf>.

kterým je ČR vázána, či zda se jedná o ryze vnitrostátní kolizní normu) je v této souvislosti zcela irrelevantní. Potud tedy český zákonodárce zaujal zcela jasný postoj v rámci možných přístupů ke koliznímu řešení předběžné otázky, druhá věta tohoto odstavce však princip samostatného navázání koriguje. Asi i pod vlivem desítky let přetrvávající názorové dichotomie v řadách teoretiků, ale zcela v souladu s dosavadním postojem české právní teorie, proniká do českého platného práva princip nesamostatného navázání. Nesamostatné navázání nebylo ani v minulosti vylučováno v případech, kdy předběžná otázka neměla vztah k tuzemsku nebo jestliže v základní otázce převažoval vztah ke státu, jehož právem se řídí (například u poměrů s relativně mezinárodním prvkem).⁶⁶

Ustanovení § 22 odst. 1 věta druhá je z hlediska své konstrukce ojedinělé. Problematika určení statutu předběžné otázky patří tradičně mezi obecné otázky kolizního práva. ZMPS však v tomto ustanovení činí aplikaci zakotveného kolizního řešení předběžné otázky závislou na splnění podmínky z oblasti mezinárodního civilního procesního práva. Provázanost kolizního řešení na (ne)splnění určitých procesních podmínek je ve formulaci kolizních pravidel velmi neobvyklá. V souladu s tímto ustanovením se předběžná otázka navazuje nesamostatně za splnění dvou podmínek: 1) jestliže by nebyla dána pravomoc českých soudů, kdyby se o ní rozhodovalo samostatně a 2) jestliže se základní otázka řídí zahraničním právem. Z formulace ustanovení vyplývá, že nesamostatně navázat předběžnou otázku lze pouze v případě, že obě podmínky budou splněny kumulativně. Druhá podmínka však není dle mého názoru v ustanovení nutná. V případě, že by se základní otázka řídila *lex fori*, *lex causae* splyne s *lex fori* a výsledek jak samostatného, tak nesamostatného navázání bude totožný.

Právní úprava v ustanovení § 22 odst. 1 ZMPS tak za určitých podmínek zcela jasně přikazuje nepoužít vlastní kolizní normu, ale aplikovat pravidlo cizího právního řádu. Obecně platí, že se nelze odpoutat od platného práva *lex fori*, výjimkou je právě pouze případ, kdy takový postup připouští právní řád státu soudu. Ani odborná literatura nevylučuje obcházení vlastních kolizních norem, jestliže je posvěceno úpravou v *lex fori*.⁶⁷ Pravomoc českého soudu se stává měřítkem vztahu předběžné otázky k tuzemsku. Nedostatek mezinárodní příslušnosti českého soudu znamená, že neexistuje dostatečně intenzivní zájem na vlastním kolizním řešení a je možné je přenechat cizímu právu.⁶⁸ Nesamostatné navázání by však i nadále mělo představovat spíše výjimečný postup.⁶⁹ I při použití cizí kolizní normy je třeba postupovat dle principů používání zahraničního práva a při aplikaci i výkladu s cizí kolizní normou zacházet tak, jak by to učinil soud ve státě, jehož práva je součástí, a to včetně pojmů používaných v rozsahu a navázání kolizní normy.

Jedná se o praktické a svým způsobem velmi elegantní propojení obou principů: samostatného a nesamostatného navázání. Zvolené řešení vychází z doktrínou upřednostňovaného samostatného navázání, ale zároveň se vypořádává s argumenty, které jsou uváděny proti nesamostatnému navázání předběžné otázky. Za jednu z hlavních nevýhod určování rozhodného práva pro posouzení předběžné otázky dle kolizních

⁶⁶ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol., op. cit., s. 165; KUČERA, Z. – TICHÝ, L., op. cit., s. 59.

⁶⁷ BERNITT, C. Ch., op. cit., s. 69.

⁶⁸ KUČERA, Z. – PAUKNEROVÁ, M. – RŮŽIČKA, K. a kol., op. cit., s. 164.

⁶⁹ Ibidem, s. 164.

norem *legis causae* je označována skutečnost, že soudy téhož státu mohou v téže věci rozhodovat dle různých právních řádů, což je zejména ve statusových věcech neúnosné.⁷⁰ Jestliže však české soudy nemají ve vztahu k zahraničí pravomoc rozhodovat o právním poměru či skutečnosti, v případě, kdy by tyto byly předmětem samostatného řízení jako základní otázky, pak logicky nemůže dojít k situaci, kdy v rámci téže jurisdikce soudy budou postupovat v téže věci podle rozdílné právní úpravy v závislosti na tom, zda věc řeší jako otázku základní či vedlejší. Dle rozdílného práva však mohou být též právní poměr či skutečnost za určitých okolností posuzovány, jestliže se bude jednat o tutéž předběžnou otázku řešenou v různých řízeních. V případech, kdy základní otázky těchto řízení budou řešeny na základě různých právních řádů, jejichž kolizní úprava předběžné otázky nevychází ze stejného hraničního určovatele, nemusí být hmotněprávní výsledek posouzení téže předběžné otázky v různých řízeních shodný. Výsledek takového posouzení ovšem, není-li součástí výrokové části rozhodnutí soudu, nemá účinky věci pravomocně rozhodnuté.

Za kolizní pravidlo nelze již považovat ustanovení § 22 odst. 2 ZMPS. Jedná se o procesní ustanovení, které navazuje na princip zakotvený v § 135 odst. 2 o. s. ř. a dále jej rozvádí pro účely přeshraničních poměrů. Jestliže existuje pravomocné rozhodnutí soudu o předběžné otázce, soud z takového rozhodnutí vychází.⁷¹ Protože se ale nemusí vždy jednat jen o rozhodnutí českého soudu (případně jiného českého orgánu), ZMPS upřesňuje, že stejným způsobem je třeba zacházet i s cizím rozhodnutím, jestliže splňuje podmínky pro uznání v České republice. Ani dle ZMPS, ani dle jiného relevantního právního předpisu upravujícího uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí není podmínkou uznání cizích soudních rozhodnutí, aby takové rozhodnutí bylo vydáno na základě právního řádu, který by byl rozhodný dle příslušné české kolizní normy. Cizí rozhodnutí se zásadně nepřezkoumávají ve věci samé, nelze proto provádět ani přezkum kolizního řešení. V oblasti procesní může uznání cizího rozhodnutí, jehož předmětem je právní poměr či skutečnost, se kterou je třeba se vypořádat jako s předběžnou otázkou v zahájeném soudním řízení, znamenat, že soud akceptuje hmotněprávní výsledek založený na nesamostatném navázání. Ani v tomto případě však, bude-li rozhodnutí uznáno, nehrozí, že v též věci bude český soud rozhodovat na základě jiného rozhodného práva, protože se uplatní překážka *rei iudicatae*.

ZÁVĚR

Mezinárodní právo soukromé má po právu pověst obtížného a komplikovaného právního odvětví. Z výše uvedeného je patrné, že problematika kolizního řešení předběžné otázky, která v rozsahu tohoto článku rozhodně není pojednána zcela vyčerpávajícím způsobem, této pověsti ostudu nedělá. Dle Gotlieba vede analýza relevantní judikatury k závěru, že na řešení kolizní problematiky předběžné otázky nelze aplikovat žádná obecná pravidla, neexistuje žádný klíč k řešení.⁷² Bernitt naopak považuje absenci výslovné úpravy kolizních pravidel pro předběžné otázky za kapitulaci, která není na místě.

⁷⁰ Ibidem, s. 165.

⁷¹ Viz výše.

⁷² GOTLIEB, A. E., op. cit., s. 780.

Jedná se dle jejího názoru o obtížný, ale nikoliv neřešitelný problém.⁷³ Současná česká úprava ve vnitrostátním mezinárodním právu soukromém je toho důkazem a klíč k řešení nabízí.

Obecné kolizní pravidlo pro určení rozhodného práva při posuzování předběžných otázek je ojedinělým jevem nejen ve vnitrostátních právních úpravách, ale rovněž v pramenech mezinárodního původu. Tato skutečnost je jistě i odrazem dlouholetých názorových rozdílů, kdy se střetávají stoupenci samostatného a nesamostatného navázání předběžných otázek. Kombinace obou principů tak, jak je zakotvena v § 22 ZMPS odst. 1, je kompromisním řešením. Jedná se o řešení, které navazuje na dosavadní postoj české nauky a usiluje o vzájemné propojení vnitřní a vnější harmonie rozhodování soudů. V tomto ohledu by česká právní úprava mohla být vhodnou inspirací pro kolizní řešení předběžné otázky v budoucí unijní unifikaci obecné části mezinárodního práva soukromého. Budou-li však v rámci EU dříve sjednoceny kolizní normy otázek, které se jako předběžné nejčastěji řeší, problém spojený s jejich navázáním pozbyde do určité míry své relevance.

⁷³ BERNITT, C. Ch., op. cit., s. 99.

Incidental Question in Conflict of Laws

Magdalena Pfeiffer

***Abstract:** The article deals with the conflict treatment of incidental questions in the field of private international law. The notion of incidental question is not connected with this field only, however, although it is very common in proceedings of entirely national nature too, the existence of international element brings in another dimension. A conflict of laws occurs and this conflict is to be solved not only in respect to the main cause of action but also in respect to the incidental question. In case the law applicable to the basic question is a foreign law, the determination of the law applicable to the incidental question may constitute a problem. Specific provisions on the conflict treatment of incidental questions are exceptional in both national and international legislation however the new Czech Act on Private International Law represents such an exception. This article offers an analysis of the two basic doctrinal approaches to the determination of the law applicable to incidental questions (application of either *lex fori* or *lex causae* conflict rules) and of the rather innovative solution, that the Czech legislator has stipulated in the provision of Sec. 22 of the Act on Private International Law.*

***Key words:** incidental question, conflict rule, private international law, *lex causae*, *lex fori**